

Első világháborús magyar emlékhelyek nyomában az Isonzó mentén

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület képviselőjeként, és történelemtanárként tanulmányúton vehettem részt az Isonzó vidékén, amelynek célja az egykori első világháborús helyszínek bejárása, illetve az első világháborús örökség ápolásának tanulmányozása, a jó gyakorlatok elsajátítása volt. Az utat a Meritum Egyesület szervezte 2025. április 11-14. között.

Nem sokan tudják célirányosan bejárni az első világháború olasz frontjának helyszíneit. Főleg nem ilyen szakszerű vezetéssel, mint amilyenben része volt a csoportunknak. Szinte minden emlékhelyet megnéztük.

Leróttuk kegyeletünket a Log pod mangartomi és a boveci katonai temetőben, a kobaridi osszáriumnál, Redipugliában az olasz csontkamra emeletein, ahol 109 000 katona alussza örök álmát, valamint a foglianói osztrák–magyar katonai temetőben.

Két, kort idéző kiváló múzeumot is megtekinthettünk. Az egyik Doberdón, az olasz barlangászok által gondozott múzeum volt, amelyben magyarok által adományozott tárgyak is láthatóak. A másik az Isonzó felső folyásánál, Szlovénia területén a Kobaridi Első Világháborús Múzeum, amelyet igazán értékes szakmai vezetéssel tekinthettünk meg. Igazi múzeumi különlegesség volt a Heim-tölcsernél kialakított magánmúzeum, s nagyon megható is volt. Láthattuk a Napóleon híd alatt a szemet gyönyörködtető Isonzót, szerencsére mi, békeidőben, valamint a Kozljak-vízesést. Ugyanezt láthatták az I. világháborúban harcoló felmenőink is, csak ők a mindennapos halál tudatában gyönyörködhetek benne.

Több Mária-oltárt láthattunk, talán a legjelentősebb kegyhely Visintiniben a magyar kápolna.

Számomra a legfontosabb élmény San Martino del Carso falu volt, ahol a Nagyvárad 4. honvéd gyalogezred emlékművén túl megtekinthettük a cs. és kir. (szegedi) 46. gyalogezred egykori parancsnokságát, a doberdói fa helyét, ahol ma már a Meritum Egyesület tagjai által elültetett szederfa zöldell, és a valamikori kis kápolna romjait.

S hogy miért ez volt számomra a legfontosabb élmény?

Azért is örültem, hogy részese lehettem ennek az útnak, mert dédnagyapám nyomdokain szerettem volna járni, felidézve sebesülésének körülményeit.

1915-ben az Isonzó folyó a Monarchia részét képezte. 1915. május 23-án Olaszország hadat üzent a Monarchiának, s ezzel megnyitotta Olaszország egyetlen frontját az első világháborúban. A Monarchia számára ez, a szerb-déli és a keleti front után a harmadik front lett, ahol katonák áldozták életüket a hazáért. A Monarchiát váratlanul érte a támadás, hiszen az 1882-es Hármasszövetség értelmében Olaszországot szövetségesnek tudták.

Az olaszok mindvégig a szép zöld Isonzó folyó völgyéért harcoltak. A Monarchia hadtestjei a folyó mellett húzódó Dinári karszthegység hegyláncainak tetejére rendezkedtek be. A Szeged környéki 46-os gyalogezred a Doberdó-fennsíkon. Az olaszok mindenképpen ki akarták erőszakolni az áttörést Görz (Gorizia) és a tengerpart között. A véres Isonzó-csaták során az olaszok két év alatt 11 alkalommal kísérelték meg a folyón való átkelést és a front áttörését, ám sorra kudarcot vallottak. A lehevesebb harcok a mintegy 60 négyzetkilométernyi Doberdó-fennsíkon zajlottak 1915-16-ban. Több tízezer katona vesztette életét mindegyik csatában. Doberdóban sajátos, természeti környezethez alkalmazkodó harcmodorra volt

szükség. A mészkövet nem fogta a gyalogsági ásó, így a robbantott lövészárkokban fedezéknek egymásra rakott kőlapokat használtak. A számtalan karszt és barlang és a kavernák biztos fedezéket nyújtottak, de a belsejükben uralkodó félhomályt, hideget és a mindig csöpögő vizet szinte lehetetlen volt hosszú ideig elviselni. A katonák életét az is pokollá tette, hogy természetes ivóvíz nem nagyon volt a környéken.

Hadd idézzem a kommunista Zalka Máté visszaemlékezéseit. Két ok miatt is: pontosan visszaadja az ott harcoló katonák mindennapjait, valamint azért, mert én Zalka Mátéról elnevezett általános iskolába jártam, s nekem a „zalkás” voltam kifejezés az ifjúságomat idézi. *A Doberdó név számunkra nemcsak a falut jelentette, hanem a körülötte elterülő lapos, tíz-tizenöt kilométeres hosszúságú, dél felé nyúló fennsíkot is. Ez a gyér növényzetű sziklás vidék volt az olasz front isonzói szakaszának egyik legtöbbször vértől áztatott területe. A Doberdó szónak visszhangja a magyar fülben: dob... doboló... Talán e véletlen folytán kapták föl éppen ennek a falunak a nevét, hiszen nemcsak Doberdó község alatt folyt a vér. [...] De az egész frontszakaszt Doberdó névre keresztelte a magyar katonaság, mert ez a doboló szóra emlékeztető név felidézte képzeletében a szüntelen pergőtüzet, a vérfergeteget. Doberdónak már tizenöt végén is elég gyászos híre volt a hadseregben, de tizenhat elején ez az elnevezés egyértelmű volt a halálmezővel.*

Dédnagyapám, Szakács Ferenc harcolt az I. vh-ba 1915-ben belépő Olaszországban, Isonzónál, ahol, a családi szájhagyomány szerint, amerikai típusú, vagyis Maxim-géppuskával az olaszok megsebesítették a lábfejét, ezért lett rokkant. Maroslele község 1925-ben engedélyt adott neki, mint I. világháborús hadirokkantnak, hogy lakóhelyén, Maroslelén a főtéren trafikot építsen, s trafikos, dohányárus legyen.

2025. márciusban a családunk kezdeményezésére Maroslele polgármesterének és önkormányzatának támogatásával a község főtéren található épületecske oldalán emléktáblát avattunk abból az alkalomból, hogy 100 évvel ezelőtt kapott engedélyt Szakács Ferenc dédnagyapám, első világháborús hadirokkant arra, hogy trafikot alapítson lakóhelyén. A családunk és polgármester úr gyűjtést indított, amely eredményeként a meglévő és kapott korabeli tárgyakból, dohánytermékekből, papír- és írószerek árúkból, újságokból trafikmúzeumot alapítottunk, az országban másodikként. Dédszüleim 1925-től 1967-ig árusítottak a lelei trafikban. A felajánlott, lelei trafikmúzeumban lévő tárgyak ebből az időszakból valók.

A márciusi trafikavató után a Meritum Egyesület szervezésével kimehettem az I. világháborús olasz front helyszíneire. Fantasztikus időutazás volt a dédnagyapám feltételezett útvonalának bejárása. Azt feltételezem, hogy Olaszország 1915-ös váratlan támadásakor dédnagyapámat rögtön behívták a szegedi 46-osok közé. Második gyermeke, József 1915. januárban született, így reálisnak látom, hogy májusban hívták be a fiatal apukát katonának. A 46-osokat a Monarchia védelmére a keleti mellett az olasz frontra is vitték, dédnagyapámat oda. Feltételezésem szerint az első vagy a második isonzói csatában sebesülhetett meg a dédnagyapám 1915 június-augusztusban. Feltételezem ezt azért, mert a súlyosan sérült katonákat, mint az én dédapám, már nem engedték vissza a harctérre. És harmadik gyermeke, az én nagymamám 1917. januárban született. Doberdón talán őt is megvédte a haláltól a doberdói fa, és biztosan érzem, hogy többször megfordulhatott a kápolnában.

Történelemtanárként úgy gondolom, hogy a háború borzalmai, nem csupán az I. világháború borzalmai, sokkal inkább megérintenék a diákságot, ha a helyszínt bejárhatnák. A rengeteg

katonasír, a katonák Istenhite a borzalmak közepette, tárgyaik, a lövedékek mind-mind elgondolkodásra ösztönöznék őket.

Olaszország az I. világháború után Doberdót megkapta, kevesellte azt, s ma is Olaszország részét képezi. Az ettől északabbra lévő hegyláncok ma Szlovéniához tartoznak.

Köszönöm a projekt vezetőinek, hogy szakszerű vezetéssel megtekinthettem a helyszínt.

#gov4peace
#walkofpeace

Gergelyné Bodó Mária